

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.167 Карпатського
національного університету імені Василя
Стефаника
доктору наук з державного
управління, професору, професору
кафедри публічного управління та
адміністрування Карпатського
національного університету імені Василя
Стефаника
Сурай Інні Геннадіївни

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри державного
управління, публічного адміністрування та економічної політики
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця
Гавкалової Наталії Леонідівни
на дисертаційну роботу Стефанчука Юрія Дмитровича на тему:
**«Фінансові механізми розвитку територіальних громад в умовах
децентралізації»**, подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 Публічне управління та
адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Сучасний етап розвитку публічного управління в Україні характеризується суттєвими інституційними та фінансовими змінами, зумовленими реалізацією реформи децентралізації, що трансформувала роль територіальних громад у системі соціально-економічного розвитку держави. У цих умовах питання формування та функціонування фінансових механізмів розвитку територіальних громад набуває наукової та практичної значущості, оскільки саме фінансові ресурси визначають спроможність органів місцевого самоврядування виконувати покладені на них повноваження.

Передача значної частини бюджетних і управлінських повноважень на місцевий рівень актуалізувала низку питань, пов'язаних із забезпеченням фінансової самодостатності територіальних громад, ефективністю використання бюджетних коштів, залученням інвестиційних та позабюджетних ресурсів, а також запровадженням інструментів довгострокового фінансового планування. Водночас наявні фінансові механізми розвитку громад не завжди відповідають динаміці соціально-економічних процесів, що посилює потребу в їх науковому дослідженні.

Додаткової актуальності досліджувана проблематика набуває в умовах посилення міжтериторіальних диспропорцій, зростання навантаження на

місцеві бюджети та необхідності забезпечення фінансової стійкості громад в умовах кризових явищ і відновлювальних процесів. За таких обставин особливого значення набуває пошук збалансованих фінансових рішень, здатних забезпечити узгодження інтересів держави й територіальних громад, а також підвищити результативність бюджетної та інвестиційної політики на місцевому рівні.

У цьому контексті дисертаційна робота зорієнтована на комплексне дослідження фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації та обґрунтування напрямів їх удосконалення. Запропонований у дослідженні підхід поєднує аналіз фінансової спроможності громад, оцінку ефективності наявних інструментів фінансового забезпечення та визначення стратегічних пріоритетів розвитку.

Отже, тема дисертаційної роботи є актуальною, своєчасною та відповідає сучасним потребам розвитку публічного управління, оскільки спрямована на вирішення важливих завдань удосконалення організації фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації.

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих в дисертації.

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, характеризуються належним рівнем наукової обґрунтованості та достовірності, що забезпечується логічною структурою дослідження, комплексним використанням загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, а також системним аналізом теоретичних і прикладних аспектів функціонування фінансових механізмів розвитку територіальних громад. Матеріал дисертації викладено послідовно, з чітким дотриманням причинно-наслідкових зв'язків між поставленими завданнями, отриманими результатами та сформульованими висновками.

У вступі дисертаційної роботи аргументовано актуальність обраної теми, чітко визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено наукову новизну, практичну значущість та форми апробації результатів. Зазначені структурні елементи узгоджуються між собою та створюють належне методологічне підґрунтя для подальшого розкриття проблематики фінансового забезпечення розвитку територіальних громад у системі публічного управління.

У першому розділі дисертації здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз наукових підходів до трактування фінансових механізмів розвитку територіальних громад, розкрито їх сутність, складові та роль у забезпеченні фінансової спроможності місцевого самоврядування. Автором систематизовано ключові категорії дослідження, уточнено зміст понять, пов'язаних із фінансовою децентралізацією, місцевими фінансами та розвитком громад, а також обґрунтовано взаємозв'язок фінансових механізмів із соціально-економічними, інституційними та просторовими чинниками розвитку територій. Теоретичні узагальнення логічно підкріплюють подальші аналітичні та прикладні розрахунки.

Другий розділ дисертаційної роботи присвячено аналізу нормативно-правового та інституційного забезпечення функціонування фінансових механізмів розвитку територіальних громад, а також оцінюванню їх практичної реалізації в умовах децентралізації. У роботі здійснено комплексний аналіз бюджетних інструментів, міжбюджетних відносин, фінансової самодостатності громад і чинників, що впливають на ефективність використання фінансових ресурсів. На основі статистичних даних та аналітичних показників виявлено проблемні аспекти функціонування місцевих фінансів, зокрема диспропорції у фінансовій спроможності громад, залежність окремих бюджетів від трансфертів та обмежені можливості фінансового розвитку.

У третьому розділі дисертації науково обґрунтовано напрями вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад з урахуванням сучасних викликів, зокрема кризових явищ, безпекових загроз та потреб післявоєнного відновлення. Запропоновані рекомендації ґрунтуються на результатах проведеного аналізу та передбачають використання інструментів стратегічного фінансового планування, підвищення ефективності управління місцевими бюджетами, диверсифікації джерел фінансування та посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. Обґрунтованість запропонованих заходів підтверджується їх логічною узгодженістю з теоретичними положеннями та практичними результатами дослідження.

Структура дисертаційної роботи є внутрішньо узгодженою та повністю відповідає поставленій меті й завданням дослідження, утворюючи цілісну систему теоретичних положень, аналітичних узагальнень і практичних рекомендацій щодо удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає у розробленні рекомендацій та теоретико-методологічному обґрунтуванні підходів до вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації.

До основних положень наукової новизни належать наступні результати, які відображають нові підходи, концепції та методики вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації:

вперше:

– обґрунтовано диференційований підхід до вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад, який передбачає новий макрорегіональний поділ держави з урахуванням безпекових чинників та стратегічних пріоритетів планування в умовах післявоєнного відновлення. Виділено такі зони: зона небезпеки, прифронтова, опорна, тилова та тимчасово окуповані території. У межах цього безпекового макрорегіонального поділу

розроблено диференційовані підходи до визначення пріоритетів і напрямів удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад.

удосконалено:

- методичні підходи до дослідження тенденцій розвитку фінансових механізмів територіальних громад в умовах децентралізації шляхом комплексного аналізу стану та динаміки змін у структурі доходів і видатків місцевих бюджетів, а також обсягів і джерел надходжень та видатків територіальних громад. Це дозволило встановити та обґрунтувати залежність між обсягами надходжень до місцевих бюджетів у довгостроковій перспективі та структурою видаткової частини у короткостроковому періоді;

- організаційно-методичні підходи до модернізації державної політики регіонального розвитку України в умовах післявоєнного відновлення, розглядаючи їх через призму розвитку фінансових механізмів територіальних громад. Підходи передбачають інтеграцію безпекового компоненту в регіональну політику, застосування диференційованих методів розвитку територій, децентралізоване планування, посилення ролі місцевого самоврядування, впровадження концепції «розумного» управління фінансами, активізацію партнерських форматів і міжсекторальної співпраці, орієнтацію на цілі сталого розвитку, реформування інституційної архітектури регіональної фінансової політики та посилення євроінтеграційного вектора;

- науково-теоретичні засади та прикладні підходи до розвитку фінансових механізмів територіальних громад в умовах децентралізації, що передбачають створення ефективної та збалансованої системи управління фінансовими ресурсами, орієнтованої на сталий розвиток і фінансову самодостатність громад, а також на зменшення регіональних диспропорцій. Доведено, що при обмеженості бюджетних ресурсів основним пріоритетом є впровадження диверсифікованого підходу до фінансового забезпечення регіональної та місцевої політики, який буде сприяти збільшенню надходжень та розширенню джерел фінансування;

- концепцію удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад, яка включає інноваційні підходи до формування доходів і видатків, міжбюджетних трансфертів і позабюджетних фінансових ресурсів, оптимізацію податкової політики, запровадження ефективної системи фінансового вирівнювання на обласному рівні з метою забезпечення рівномірного розвитку регіонів, усунення диспропорцій у фінансовому забезпеченні громад та створення справедливих умов для реалізації місцевих повноважень, а також впровадження стимулюючого фінансового вирівнювання та адаптацію законодавства до євроінтеграційних процесів;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема уточнено зміст поняття «фінансові механізми розвитку територіальних громад в умовах децентралізації», під яким розглядається система інструментів, норм, методів та соціально-економічних відносин між органами місцевого самоврядування, державними органами, місцевими суб'єктами господарювання та населенням

громади в процесі формування, розподіл і використання фінансових ресурсів для виконання власних і делегованих державою повноважень й забезпечення досягнення стратегічних цілей розвитку територіальних громад в умовах децентралізації;

- методичні підходи до оцінки стратегічного потенціалу вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад на основі комплексного стратегічного аналізу з результатами соціологічного опитування. Використання цього підходу дозволило систематизувати сильні та слабкі сторони функціонування громад, а також ідентифікувати наявні та потенційні можливості і загрози зовнішнього середовища, які визначають особливості впливу на ефективність фінансових механізмів їх розвитку.

Отримані результати характеризуються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю та практичною спрямованістю, що підтверджує їх достовірність і значущість для публічного управління і адміністрування.

Повнота викладу в наукових публікаціях, що відповідають темі дисертації.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання в діяльності органів місцевого самоврядування, органів публічної влади, а також у процесі формування та реалізації фінансової політики розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Запропоновані в роботі теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації мають прикладну спрямованість і можуть бути адаптовані до потреб громад з різним рівнем фінансової спроможності.

Обґрунтовані у дисертації підходи до удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад можуть бути використані при розробленні стратегій розвитку територіальних громад, програм соціально-економічного розвитку, середньострокових і річних бюджетних планів, а також у процесі вдосконалення системи управління місцевими фінансами. Запропоновані інструменти сприяють підвищенню результативності використання фінансових ресурсів, зниженню фінансових ризиків та посиленню фінансової спроможності органів місцевого самоврядування.

Оцінка оформлення та змісту дисертації.

Дисертаційна робота оформлена з дотриманням чинних вимог Міністерства освіти і науки України, що встановлюють до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії. Структура роботи є логічно вибудованою та відповідає обраній темі, забезпечуючи послідовне вирішення поставлених завдань.

Дослідження містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки, що в сукупності створює завершену та цілісну наукову працю. Така структура дозволяє системно викласти теоретичні положення, результати аналітичних досліджень та обґрунтовані практичні пропозиції.

Текст дисертації викладено державною мовою з дотриманням норм наукового стилю. Матеріал подано послідовно та аргументовано, з коректним

використанням наукової термінології з публічного управління. Зміст дисертаційної роботи узгоджується з її назвою, сформульованою метою і завданнями дослідження, що забезпечує внутрішню узгодженість, змістову завершеність і наукову обґрунтованість представлених результатів.

Практичне значення дисертаційної роботи.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що основні теоретичні та прикладні розробки та пропозиції автора можуть бути використані при підготовці навчально-методичних матеріалів із публічного управління, у викладанні здобувачам закладів вищої освіти, а також у практичній діяльності органів місцевого самоврядування.

Зокрема, результати дослідження застосовуються для:

- розробки та вдосконалення концепцій і механізмів управління фінансами територіальних громад, включаючи новітні підходи до формування доходної та видаткової частин бюджету, модернізацію міжбюджетного фінансування та залучення альтернативних джерел фінансування;
- проведення комплексного стратегічного аналізу фінансових механізмів територіальних громад із використанням аналітичних інструментів (PEST-, SWOT-, GAP-аналізи) та оцінки внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на ефективність функціонування цих механізмів;
- підготовки та систематизації навчальних і наукових матеріалів для здобувачів і викладачів у сфері публічного управління, а також для науково-дослідної роботи, що сприяє впровадженню сучасних фінансових практик у територіальних громадах.

Практичне застосування результатів дослідження підтверджене відповідними довідками виконавчих комітетів Калуської міської ради Івано-Франківської області та Косівської міської ради Івано-Франківської області, а також Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, що свідчить про можливість впровадження розроблених рекомендацій і методик у практичну діяльність.

Дискусійні положення щодо змісту дисертації.

1. У підпункті 1.2 автор пропонує власне визначення поняття «фінансові механізми розвитку територіальних громад», включаючи до нього «соціально-економічні відносини». Вважаємо за доцільне деталізувати, яким чином «соціальні відносини» (наприклад, довіра, партнерство) можуть бути об'єктом управління в рамках жорстко регламентованого бюджетного процесу, та які конкретні інструменти пропонуються для їх формалізації у фінансовому механізмі.

2. У підпункті 2.2 для оцінки фінансової спроможності використовується інтегральний показник. Дискусійним є питання щодо рівнозначності часткових показників, що входять до його складу, зокрема щодо доцільності присвоєння вагових коефіцієнтів таким індикаторам як «питома вага місцевих податків і зборів», які більшою мірою відображають активність місцевої влади, ніж, наприклад, обсяг трансфертів.

3. У третьому розділі (підпункт 3.1) пропонується макрорегіональний поділ держави з виділенням «тилової зони» (куди входить Івано-Франківська область). Потребує уточнення, які саме специфічні фінансові інструменти мають застосовуватися для «тилової зони» на відміну від «опорної», зокрема чи має це бути пільгове оподаткування для релокованого бізнесу, чи спеціальні субвенції на соціальну інфраструктуру для ВПО.

4. Щодо розвитку індустріальних парків (підпункт 3.3) як інструменту зміцнення фінансової спроможності. Дискусійним залишається питання фінансування зовнішньої інфраструктури (підведення мереж, доріг) до парків. В умовах дефіциту місцевих бюджетів, пропонуємо визначити чіткий механізм співфінансування цих витрат з боку держави або регіонального фонду розвитку, адже без цього парки ризикують залишитися лише на папері.

Однак, зазначені зауваження не зменшують теоретичну та практичну цінність даного наукового дослідження.

Загальний висновок на дисертаційну роботу.

Дисертаційна робота є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, у якому комплексно розглянуто проблематику фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Сформульовані в дисертації наукові положення, узагальнення, висновки та практичні рекомендації є результатом самостійної дослідницької роботи автора.

Дисертаційне дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності, характеризується системністю викладу, аргументованістю висновків та відповідністю сучасному рівню наукових досліджень з публічного управління та адміністрування.

З огляду на актуальність обраної теми, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, а також їх практичну значущість, дисертаційна робота за своїм змістом відповідає спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування, вимогам до оформлення дисертацій згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор, Стефанчук Юрій Дмитрович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри державного управління,
публічного адміністрування та економічної політики
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Гавкалова", written over a faint circular stamp.

Наталія ГАВКАЛОВА